

- **Zavarovalna skupnost Triglav** sofinancira vzgojno-izobraževalno delo v republiškem merilu in preventivo v okviru KGRS.
- **Republiški sekretariat za ljudsko obrambo** po dogovoru prispeva h kritju tistega dela programa GRS, ki zadeva predvsem Civilno zaščito.
- **Zveza vodnih skupnosti Slovenije** prispeva del sredstev za posege in vzgojne akcije, ki zadevajo varstvo pred snežnimi plazovi.
- **Republiški sekretariat za notranje zadeve z milico** po dogovoru skrbi za obveščanje o nesrečah in alarmiranje reševalcev, pomaga s sredstvi za zvezo in jih vzdržuje ter izvaja reševanje s helikopterjem Letalske enote milice.
- **Občinski organi za ljudsko obrambo, TKS** in drugi prispevajo del sredstev za potrebe PGRS in hranarino za lavisne pse.
- **Posamezne delovne organizacije** prispevajo pomoč v finančnih sredstvih in posameznih izdelkih, ki jih nudijo s posebnim popustom za potrebe PGRS in reševalcev.
- **Člani in PGRS** marsikateri dinar zaslužijo s prostovoljnimi delom; v tem okviru velja posebej omeniti dežuranje članov GRS na organiziranih smučiščih.

Iz povedanega sledi, da je GRS veliko storila, da bi si zagotovila dotok sredstev, še vedno pa nam kljub naklonjenosti mecenov ne uspe zadovoljiti vseh potreb. Razumljivo je torej, da si prizadevamo in razmišljamo, kako priti do sredstev in si zagotoviti vse potrebno. Ena od možnih rešitev je prostovoljna pomoč širše javnosti v obliki prispevkov **podpornih članov GRS**, bodisi zasebnikov, bodisi podjetij in drugih pravnih oseb. Financiranje te vrste se je že izkazalo v sosednji Avstriji, na podoben

način pa krije lep del poslovnih stroškov tudi slovita Švicarska letalska reševalna služba (Schweizerische Rettungsflugwacht).

NALEPKE ZA DAROVALCE

In kako je s slovensko akcijo **podporni član GRS?**

Konec aprila letos je KGRS izdala nalepke v obliki znaka, podobnega uradnemu znaku gorskega reševalca, vendar s pripisom **podporni član in letnico veljavnosti**.

Nalepka je namenjena za pritrditev na osebno ali drugo vozilo, lahko pa jo prilepimo kamorkoli, pač po želji in okusu, vsekakor pa na vidno mesto, saj s tem izkažemo tudi svojo povezanost s svojo samozasčitno organizacijo, ki že od leta 1912 uspešno in nesebično opravlja svoje poslanstvo.

Podporne člane GRS pridobivajo — spet zaradi povezave z javnostjo oziroma zaledjem — člani postaj GRS na svojem vplivnem območju pa tudi tam, kjer postaj GRS ni, kjerkoli v Sloveniji in Jugoslaviji ali v zamejstvu, saj so posegi GRS namenjeni vsakomur, ki je potreben pomoči, neodvisno od tega, kdo je in od kod prihaja.

Sredstva, ki jih pridobe PGRS iz prispevkov podpornih članov GRS, so namenjena za nabavo in vzdrževanje tehnične, sanitetne in zaščitne opreme GRS.

Na voljo so enotne nalepke, katerih cena bo v letošnji sezoni znašala za zasebnike 30 000 dinarjev, za podjetja, ustanove in druge pravne osebe pa 100 000 dinarjev. Podporni član ob nabavi dobi nalepko, po želji pa še potrdilo, če bi rad svoj izdatek uveljavil pri zahtevku za znižanje davčne osnove.

Gorski reševalci po Sloveniji pričakujemo ugoden odziv, vsem podpornim članom GRS pa iskrena hvala v imenu vseh, ki bodo iz kakršnegakoli razloga potrebovali našo pomoč.

ZAJEDALEC, KI PRENAŠA MENINGITIS IN BORELIOZO

MAJHEN KLOP POVZROČA VELIKE TEŽAVE

Doslej smo bili prepričani, da je najhujše, kar lahko prizadene človeka, ki se mu je na kožo prisesal klop, virusni klopni meningitis. Pred kratkim, pred nekaj leti, pa so odkrili, da ta nadležni zajedalec lahko prenaša še eno, mnogo hujšo bolezen, lajmsko boreliozo. Imenovali so jo po ameriškem kraju Lyme v Connecticutu, kjer so pred kakšnimi desetimi leti opazili izredno veliko primerov artritisa pri otrocih in mladih ljudeh. Pri četrtini teh ljudi so v začetnem stadiju opazili na koži rdeče lise, ki so postajale vedno večje, celo do decimeter v premeru, in so bile podobne volovskemu očesu. Sicer pa so popolnoma

enake znake opazovali in opisovali zdravniki v Evropi že v začetku tega stoletja, le da niso znali razložiti vzroka za takšne spremembe na koži — in pozneje še kje drugje.

ŠTIRI RAZVOJNE STOPNJE

Klop, ta nadležna žuželka, ima dveletni življenjski cikel, ki naj bi ga — enako kot njegove prehranjevalne navade — poznali, da bi si lahko razložili širjenje nevarne bolezni, ki jo prenaša. Ta živalca iz rodu pajkov se levi iz larve v nimfo in iz te v odraslega klopa. Vsaka od njenih oblik pije kri

najrazličnejšim sesalcem in ptičem. Med njenimi dokazanimi gostitelji je 49 vrst ptičev in 29 vrst sesalcev. Pri ptičih in konjih so kot posledico okužbe ugotovili celo vnetje sklepov.

Larve se izvalijo iz jajčec spomladi in so večinoma še neokužene z bakterijo borelija burgdorferi, ki povzroča lajmsko boreliozo, imenovano po klici in po mestu, kjer so jo odkrili. Te larve se napijejo krvi v tem letu le enkrat, in sicer navadno na miših ali kakšnem drugem drobnem glodalcu, pri čemer se od gostitelja nalezejo borelije. Ker sesajo kri le enkrat v letu, ne širijo bolezni.

Naslednjo pomlad se larve prelevijo v nimfo, v tem stadiju pa so človeku najnevarnejše, ker prenašajo okužbo na svoje gostitelje in ker so aktivne od maja do avgusta, ko so ljudje najraje in največ na prostem. Tudi nimfe pijejo kri le enkrat, jeseni pa se prelevijo v odraslega klopa. Ta klop ima najraje srnjad, čeprav ni posebno izbirčen in se seveda rad loti tudi drugih sesalcev (vključno s človekom), pa tudi ptičev. Med sesanjem krvi prenašajo borelijo na gostitelja le samičke.

Larve in nimfe se napijejo krvi in odpadejo z gostitelja, odrasli klopi pa ostanejo pri gostitelju in v njegovem krznu ali perju tudi opravijo svoje parjenje. Samčki zatem poginejo, samičke pa še nekajkrat pijejo kri, ker morajo proizvesti jajčeca. To napravijo naslednjo pomlad in potem odmrejo. Začne se nov cikelus.

Najpomembnejši gostitelj klopa so srnjad in miške. Da bi se obdržala njegova vrsta, pravi J. Benach, mikrobiolog Ministrstva za zdravje v New Yorku, potrebuje klop majhnega in velikega gostitelja. In če se na istem območju zadržujejo srne, miši in ljudje obenem, so dani pogoji za nastanek epidemije. Poleg teh živih bitij potrebuje klop, kot pravi Benach, še drevje ali grmovje, kjer čaka, da se pripne za mimoidočo žival ali človeka.

Večina poznavalcev lajmske borelioze je prepričana, da je najpomembnejši člen v zemljepisnem širjenju bolezni ptica, ki kot gostitelj prenaša klopa z enega območja na drugo. Srnjad se namreč najraje zadržuje na enem območju in se preseli le, če jo prežene človek s svojimi posegi v naravo, kar pa k širjenju bolezni ne prispeva mnogo.

TRIJE BOLEZENSKI STADIJI

Še pred nekaj leti je bilo prepoznavanje znakov borelioze v začetni fazi težavno, saj zdravniki niso vedeli, za kakšno bolezen gre in so pogosto zamenjavali ta »pik« s piki drugih žuželk. Zdaj zdravniki pri nas natančno vedo, v katero smer morajo iskati, če vidijo na koži veliko »volovsko oko«.

Za uspešno zdravljenje lajmske borelioze je bistvena dovolj zgodnja diagnoza, ko

še ni nevarnosti za hude posledice, ki jih lahko bolezen povzroči pozneje, če je ne zdravimo. V prvem stadiju pomagajo do ozdravitve antibiotiki — vendar ne katerikoli; o zdravlilu naj odloči zdravnik.

V drugem stadiju bolezni, ko izpuščaj že izgine, se pogosto pojavijo težave s spanjem in koncentracijo, bolnika včasih tudi zapušča spomin, včasih ohromi kateri od možganskih živcev, najpogosteje obrazni, poleg tega se pojavijo tudi bolečine v vratu, križu, rokah in nogah. Nekateri bolniki tožijo, da jim jemlje sapo, ker da jih močno stiska v pasu. Marsikateri dobi tudi okvare na srcu.

Tretji stadij bolezni se pojavi dokaj pozno, lahko celo več let po ugrizu okuženega klopa. Bolniku iznenada, čez noč, otečejo sklepi, najpogosteje koleno. Otekline enako iznenada mine, vendar se kmalu spet pojavi na kakšnem drugem sklepu. Posledice so v tem stadiju bolezni lahko že zelo hude, saj marsikateremu bolniku grozi težka invalidnost.

Klopi se sicer najraje zadržujejo na obrobju listnatih gozdov, kjer je mnogo grmičevja in podrasti, le redko pa jih najdemo v iglastih gozdovih in nad tisoč metrov nadmorske višine. Z lajmsko boreliozo okužene klope so že našli po vsej Sloveniji razen v Prekmurju, poleg tega tudi po celotni Istri, v Hrvaškem Zagorju, v okolici Zagreba in v Spodnji Avstriji.

A. Spielman, zdravnik s Harvardske univerze v ZDA, je — enako kot drugi njegovi kolegi, ki se ukvarjajo s proučevanjem te bolezni — prepričan, da je seveda nesmotno uničevati srne in miši ali druge naravne prenašalce, da bi tako zatrl klopa. Prav tako bi bilo težavno in nerodno trositi insekticide tam, kjer se po predvidevanjih zadržujejo klopi. Spielman meni, da bi bilo mogoče klopa obrzdati, če bi lahko insekticid spravili naravnost na miške, ki so najpogostejše prenašalke klopa. Spielman s sodelavci si je zamislil kartonaste cevi, v katerih so bombažni kosmi, naprašeni z insekticidom. Razmetane po gozdu privablja miši, ki si iz bombaža pletejo gnezda, pri tem pa se še same opravišjo z insekticidom, ki jim ni nevaren, bi jih pa zavaroval pred klopi.

PREVIDNOST NIKOLI NE ŠKODUJE

Dokler ne bodo zdravniki iznašli cepiva proti tej nevarni bolezni, proti lajmski boreliozii, bi bilo mogoče priporočiti vse možne varnostne ukrepe. Pred hojo po grmovju in podrasti naj bi si hlače zatlačili za visoke čevlje ali škornje, srjaco z dolgimi rokavi pa zapeli — in dobro bi bilo, da bi imeli obleko svetle barve, na kateri bi takoj opazili rjavega ali sivega klopa. Oblačila naj bodo iz gosto tkanega tekstila, skozi katerega so klop težko prerinje. Na glavi naj bi imeli pokrivalo, odkrite

dele kože pa naj bi si namazali s kakšnim sredstvom, ki odganja mrčes, na primer z autanom.

Medtem ko so doslej številni opozarjali, da klopa, ki se je že prisel na kožo, ne smemo preprosto odtrgati, ampak je treba nanj kapniti kapljico olja, svetujejo zdaj nekateri zdravniki popolnoma drugače. Tako pravijo: če klopa že najdete na koži, ga brez odloga izpulite s pinceto ali kleščami. Zgrabite ga čim bližje glavi. Ne zanašajte se na preizkušene recepte in ne

izganjajte klopa s prižgano cigareto, žganjem, oljem, bencinom ali acetonom, niti ne čakajte, da bo napit popustil sam. Pri tem namreč lahko izpljuje v vaš krvni obtok spirohete ali kakšne druge klice. Vendar klopa ne mečkajte, ker si pri tem lahko zanesete borelijo skozi kožo v telo.

Tako kot pri marsičem drugem naj bi bili tudi v teh primerih karseda previdni. Če opazimo po telesu nenavadna volovska očesa, naj bi vsekakor čimprej poiskali zdravniško pomoč.

VIŠINOMER IN NJEGOVA PRAKTIČNA UPORABA

ŠKATLICA, KI MARIKAJ POVE

Zrak (sestavljen iz plinov in vodnih hlapov) pritiska na zemeljsko površino s težo, ki ob normalnih razmerah na morsk gladini znaša 1 kg/cm^2 . Ta teža je normalen zračni pritisk. Pri tem se vrednosti v tlaku stalno menjavajo. Pritisk je v meteorologiji precej pomemben za napoved vremena in pri merjenju višine.

Do spremembe pritiska v vodoravni smeri pride zaradi premikanja zračnih gmot. Njihovo razporejenost ugotavljamo z merjenjem pritiska na različnih območjih, kar nato preračunamo na vrednost na morsk gladini in prenesemo na geografsko karto. Med seboj s črtami povežemo kraje z enakim pritiskom. To so **izobare**, ki jih običajno označujemo na vsake štiri milibare. Na geografski karti vrisane izobare razmejujejo zaprta območja, kjer pritisk pada ali narašča od središča navzven. To so tako imenovana ciklonska ali anticiklonska področja. Druga značilnost izobar so »doline« in »grebeni«. Pri tem izobare razmejujejo območja, ki niso zaprta, v njih pa pritisk narašča ali pada od zunaj proti središču. Obstajajo tudi območja z izenačenim pritiskom, ki se ne spreminja ali pa se zelo malo. Gre za območja, kjer ni izobar ali pa so med seboj zelo oddaljene.

ZRAČNI PRITISK IN VREME

Visok pritisk pomeni lepo vreme, nizek pa grdo.

V območju visokega tlaka zračne mase z gibanjem odtekajo navzven, se nizko nad tlemi ogrejejo (grezanje zraka — adiabatno ogrevanje), postanejo bolj suhe in povzročajo pooblačitve.

V območju nizkega pritiska se zračne mase dvigajo v višje predele, se ohlajajo, relativna vlažnost narašča, zrak postane nasičen, vodni hlapi se kondenzirajo v kapljice, ki tvorijo oblak. Slede padavine. Zaradi vse manjše teže zgornjega zračnega stebra zračni tlak z višino pada. To načelo je uporabljeno pri višinomeru, kadar se postopno vzdigujemo z nadmorsko

višino. Sprememba pritiska z višino ni enakomerna. Do 500 metrov nadmorske višine pritisk pada 1 milibar vsakih 8 metrov, nad 500 metri postopno teži k padanju in na višini 5500 m se zmanjša za pol mb vsakih 8 metrov. Na tej višini je pritisk enak približno polovici tistega pritiska, ki bi ga istočasno ugotovili na morsk gladini.

Zračni pritisk se spreminja tudi v času na istem kraju, ne da bi bil pod vplivom posebnih baričnih konfiguracij. Do te spremembe pride zaradi zračnega plimovanja in relativnega segrevanja zemeljske površine, izmenjave zračnih mas, različne gostote zraka med različnimi kraji in v različnih urah dneva.

Čez dan obstajata dva maksimalna pritiska, ob 10. in 22. uri, in dva minimalna, ob 4. in 16. uri. Od maksimalnih je pritisk ob 10. uri višji glede na pritisk ob 22. uri, od drugih dveh pa je višji tisti ob 16. uri. Povprečni razpon nad Alpami znaša okoli 2 mb in je nasploh višji poleti.

BAROMETER IN VIŠINOMETER

Oba instrumenta imata zelo občutljiv organček, aneroidno kapsulo, katere notranjost je brez zraka. Delovanje sloni na elastičnosti kovin. S spremembo pritiska se kapsula krči ali razteza. Ta gibanja se prenašajo s sistemom vzvodov na vrtljivo kazalo na številčnici z mersko enoto, s katero merimo pritisk. V tem primeru dobimo barometer. Z mersko enoto, s katero merimo višino (meter), pa dobimo višinomer.

Najbolj popolne vrste imajo na številčnici tako lestvico za pritisk (v mb ali mmHg) kot tudi za višino (v m).

Instrumenti izravnavajo vpliv temperature sami. Znotraj kapsule je minimalna količina zraka. Ko pride do spremembe prostornine zaradi različne temperature, se uravnava sprememba tlaka, ki ga zaznavajo vzmetni mehanizmi (kompenzirani instrumenti).